

Särbegåvning ur tre generationers perspektiv

Jesper Kråkhede

Senior säkerhetskonsult på Sentor, särbegåvad och medlem i Mensa. På sin fritid är han mycket engagerad i Filurum, ett nätverk för föräldrar till särbegåvade barn och tar gärna emot frågor om detta på filurum@bredband.se. För att nå honom privat kring denna artikel nås han säkrast på jesper.krakhede@sentor.se. Han bloggar frekvent om sitt arbete inom informationssäkerhet på www.crowmoor.se.

Att vara särbegåvad har sina utmaningar, framförallt om du är uppvuxen i en familj utan någon tradition av högre utbildning. Denna text ger ett unikt perspektiv på hur det är att växa upp utan kunskap om din särbegåvning. Min mor berättar sin historia hur hon upplevde mig som barn och hennes reaktion när jag berättade om min särbegåvning. Därefter berättar jag min historia hur det var att växa upp utan någon vetskap om min intelligens och hur jag slutligen förstod att jag i verkligheten var väldigt intelligent. Detta påverkade så klart mitt perspektiv på barnuppfostran så jag bad min dotter berätta sin historia hur hon upplever det att ha en särbegåvad pappa och vad som är ännu viktigare: hur hon upplever sin egen intelligens, hur hon relaterar till andra och hennes syn på skolan.

Being a gifted child has its challenges, even more if you are born into a family with no tradition of higher education. This text gives a unique perspective on growing up with no knowledge of your giftedness. My mother tells her story how she perceived me as a child and her reaction when I told her about my giftedness. Following this I tell my story how it was to grow up without knowing anything about my giftedness and how I finally understood that I'm very intelligent. This of course changed my perspective on how to raise kids so I asked my daughter to tell her story on how she perceives having a gifted father and more important, how she perceives her own intelligence, how she relates to others and her views on school.

Att vara särbegåvad är egentligen det bästa som finns men självklart har det sina sidor. Jag upptäckte min särbegåvning väldigt sent. Hade jag och mina lärare haft den kunskapen hade jag sluppit många problem i skolan. Jag tänkte dela med mig av min berättelse fast ur tre perspektiv: min mors, mitt eget och min dotters.

Mors historia

Jesper var alltid väldigt tyst och eftertänksam som barn. Han är minst i en skara på fem och dessutom enda pojken så vi visste inte riktigt vad vi hade att vänta oss. Vår släkt är en typisk arbetarsläkt. Själv arbetade jag på kläckeri och senare som städerska. Jespers

framlidne far jobbade som rörläggare och senare i livet som verkmästare. Det där med att läsa böcker och att intressera sig för vetenskap låg inte riktigt för oss även om Jespers far snabbt insåg att Jesper var intresserad av ämnet. Han fick därför både tidningen Illustrerad vetenskap när han var 8 år och en dator när han var 10 år.

I skolan fungerade allting bra. Det enda som vi hörde från lärarinnorna var att Jesper var lite tyst på lektionerna men att han annars alltid skrev bra på proven. Jag såg aldrig att han gjorde någon läxa utan mestadels tillbringade han tiden läsande eller så byggde han något av lego eller vad han nu höll på med.

Han lärde sig att läsa själv, jag vet faktiskt inte när, men en kväll satt vi hemma hos min syster. Plötsligt sade hon: Titta, Jesper låtsas att han läser tidningen. Vi skrattade en del för det såg så verkligt ut. Då frågar han plötsligt vad som var tanken att Voyager 1 och 2 skulle göra i rymden och hur man skulle göra för att få arbeta med rymden. Jag blev lite orolig att han skulle bli "förläst" men tydligt så kan man inte bli det.

Jesper var oftast tyst och blyg hemma. När vi tittade på TV satt han alltid väldigt nära. Eftersom han klarade av alla lektioner fast han satt längst bak i klassrummet så tänkte vi inte på det. Men det visade sig att han såg nästan ingenting så han måste haft lätt för sig i skolan.

I femte klass var första och egentligen enda gången som han hade problem i

skolan. Han fick en vikarie som absolut ville att Jesper skulle skriva snyggt när han lämnade matteläxan. Trots idel tandagnisslan så gick det inte. Han har alltid haft en mycket dålig handstil. I tre veckor kämpade han hemma timme ut och timme in för att det skulle bli snyggt och till slut bad han om hjälp, för första och enda gången. Hans pappa insåg att Jesper inte skulle klara av det utan tog helt enkelt med sig läxan till jobbet, fotostatkopierade den och skickade med en lapp där det stod att Jesper kunde få med sig hur många kopior som helst av läxan. Läraren ringde sedan och var arg men Jespers pappa löste problemet och därefter slapp han lämna in fler läxor snyggt skrivna.

Senare samma år fick vi reda på att Jesper stammade i skolan och att detta var ett problem. I en vecka fick Jesper därför gå på teaterskola istället för att hjälpa till att arbeta bort stamningen. När han kom tillbaka sade läraren att stamningen var helt borta.

I sexan slutade vi försöka hjälpa Jesper med läxan, dels för att den var för svår för oss, vi hade bäge bara 6 års grundskola bakom oss, dels för att han inte behövde ha hjälp. Skolan blev därför sedan en vit fläck för oss. På kvartsamtalen var det samma historia: Jesper behöver prata mer men det går bra i skolan. Han gick ut med 3.3 i betyg och kom precis in på Naturvetenskaplig linje i Eslöv. Hans gymnasietid gick oss helt förbi. Dels blev hans pappa sjuk i stroke och dels höll han sig för sig själv med sina experiment, böcker och datorer. Han gick ut gymnasiet med 3.5 i betyg men kom ändå in på

universitetet. Vi förstod aldrig varför han ville plugga vidare men det var något han alltid drömt om.

En dag när Jesper var 33 år kom han hem och berättade att han gjort Mensas prov och fått reda på att han hade jättehög IQ. Jag förstod inte vad det var och trodde att det var något farligt. Han skrattade och sade att: ”Nej, det är inte farligt, jag är bara en av världens intelligentaste människor.” Han sade aldrig hur högt han hade men att det var högt även ur Mensas synvinkel. Jesper har alltid tänkt annorlunda och varit väldigt känslig. Jag antar att detta nu fått sin förklaring.

Jesper har alltid haft jobb som vi inte förstått något av. Han har alltid dragits till det som är komplicerat. Sedan han gick med i Mensa har hans jobb och resonemang blivit ännu mer komplicerade. Det är som om han försöker utmana sig själv hela tiden. Han har alltid varit duktig på sitt jobb och nu antar jag att han blivit ännu bättre för hans tjänster efterfrågas över hela världen. Ena dagen ringer han ifrån Wien, andra dagen ifrån London och tredje dagen från New York. Han älskar verkligen sitt jobb och kan verkligen allt. Från att ha varit tyst och blyg i skolan är han numera utåtriktad och ställer sig utan tvekan inför en fullsatt aula och föreläser, utan att stamma och utan att tveka. När hans pappa var sjuk läste han allt om stroke och efter ett tag kunde han rätta läkarna och se till att hans pappa fick rätt vård och rehabilitering. Frågar jag honom om något idag som han inte känner till så kommer han tillbaka veckan efter och berättar allt om vad

jag ville veta och lite till. Han är sin pappa upp i dagen!

Jespers historia

Mina första minnen har jag från 8 månaders ålder, delvis stödda av kort, men jag kommer mycket väl ihåg både känslorna och ordagrant vad jag tänkte i de situationerna. Jag lärde mig att läsa helt enkelt genom att följa mors finger i boken när hon läste sagor för mig. Jag ville oftast ha boken kvar i sängen när hon läst klart så att jag kunde läsa den själv igen. Vad jag vet har jag alltid kunnat läsa men det blev uppenbart för mig att jag kunde när mors syster skrattande sade att jag låtsades läsa. Jag blev lite irriterad för att jag just då försökte förstå varför kronan devalverats 10 % så jag slängde ur mig en fråga om någon artikel om Voyager 1 och 2 (som jag redan visste allt om) för att visa att jag minsann inte låtsades. Det var nog första gången jag blev irriterad för att någon ifrågasatte min integritet, men definitivt inte sista.

Lekskolan var som en dröm för mig som sexåring för biblioteket låg mitt över vår lokal. Jag tillbringade största delen av tiden därinne och läste, läste och läste. När jag fick tag i Sagan om Ringen streckläste jag den två gånger, något jag fortfarande gör en gång om året för minnenas skull.

Det var en stor dag för mig när jag började skolan för då skulle jag äntligen få lära mig riktiga saker. Redan första dagen blev jag besviken över att de byggt skolan så dumt så vi som satt längst bak inte kunde se tavlan för att den var för långt bort. Men jag hörde ju vad lä-

raren sade och de böcker vi fick läste jag slut direkt och sedan satt jag bara av tiden. Man fick inte vara före någon annan utan alla skulle jobba i samma takt. Eftersom min lärarinna gjorde klart för mig att om jag blev klar för tidigt så fick jag sitta och vänta på de andra började jag att fantisera om allt möjligt. Jag spelade Drakar och Demoner hemma med mig själv och i skolan fortsatte jag med att bygga upp en fantastisk fantasivärld och spelade där, i mitt huvud, under många år. Jag tar faktiskt fortfarande fram det spelet i mina tankar då och då.

I fjärde klass gjorde jag ett syntest och då visade det sig att jag inte såg någonting. Ni vet den där stora bokstaven A som är överst på tavlan? Jag såg inte ens tavlan. Men jag hade en gång i tiden sett tavlan i min gamla skola och memorerat texten eftersom jag trodde att det skulle vara något prov. Så varje gång det var syntest fick jag alltid perfekt syn. I fjärde klass hade de ett annat syntest och då föll jag igenom. Jag kom ihåg när jag fick mina första glasögon. För första gången i mitt liv såg jag att det fanns skyltar ovanför affärerna, att det fanns saker i skyltfönsterna och att det flög fåglar i luften.

Jag tyckte att skolan var fasansfullt tråkig. Mina klasskompisar var oftast snälla men de gick inte att prata med. Jag var intresserad av astronomi, biologi, genetik, hjärnfysiologi, robotik etc. De var mest intresserade av fotboll. Under en period var jag mobbad tills jag en dag klappade till en kille som irriterade mig på riktigt. Efter det upphörde mobbningen. Jag blev aldrig rik-

tig en del i klassen men hade ändå en del kompisar. Det var ingen som såg mig som en av plughästarna eftersom jag sällan brydde mig om att göra bra ifrån mig på proven. Jag brukade tröttna en bit in och slarvade igenom för att kunna återgå till mitt rollspel. Mina resultat var ändå över medel så ingen ifrågasatte dem.

Jag stammade en del och fick gå på en teaterskola i en vecka. Först var det obehagligt men när jag förstod att skådespelarna faktiskt går in i en roll på riktigt så tänkte jag att jag kan väl prova det också. Sagt och gjort så skapade jag en roll av en kille som var som jag men som kunde prata utan att stamma. Jag tog hjälp av en övning där jag lär mig att kontrollera talrytmen med höger hand. Jag pratade helt enkelt för snabbt och munnen hann inte med. När jag lärde mig att styra rytmen försvann också min stamning.

På högstadiet slutade jag att göra läxan helt. Jag var både skoltrött och uttråkad. Det var bara på kemilektionerna som det var lite roligt. Jag gjorde en mindre revolution då och definierade mig själv som hårdrockare, något jag hade med mig tills nionde klass då jag började att klä mig propert och modeenligt istället. Skolan var något jag genomled. Mina betyg var väl så där men jag kom in på Naturvetenskaplig linje i alla fall. I nionde klass fick jag för första gången ett kvitto på att jag var snabbare än alla andra. Vi skulle göra en speciell form av läsförståelse där man skulle läsa en text och sedan svara på frågor. Vi fick 1 h på oss. Efter 9,5 minuter var jag klar och hade både

läst texten och svarat på frågorna (jag hade missat två frågor så jag fick inte alla rätt). Tiden gick och fem minuter senare var klassens plugghäst klar. Därefter kom resten av klassen en efter en. Testledaren trodde först att jag fuskat men såg på mina svar att jag faktiskt förstod. Detta var något standardiserat test som i sin tur var en del i en stor undersökning och jag hade placerat mig absolut först av alla.

Gymnasiet var mycket roligare. Jag hade turen att hamna i en mycket studiemotiverad klass. I denna grupp kände jag att jag hittade personer att prata med som faktiskt hade motsvarande intresse. Jag var dock hårt drabbad av min obefintliga studieteknik och halkade efter en del första året innan jag fick det att fungera. Mina föräldrar förstod ingenting av vad jag gjorde, vare sig i skolan eller hemma, men det var helt ok för mig del. Jag hade mina böcker och mina datorer. På gymnasiet blev min far sjuk i stroke och för första gången fick jag på allvar se hur människan påverkades av en hjärnskada och hur man faktiskt kan komma tillbaka igen. Jag insåg då att jag ville jobba med människor, med psykologi och att hjälpa andra att hitta tillbaka till ett fungerande liv. Sista året på gymnasiet tog jag krafttag i mina studier och fick precis så bra betyg att jag kunde komma in på universitetet. Jag läste en Magister i Socialt Arbete, en utbildning jag är väldigt nöjd med, men samtidigt var universitetet rena lekstugan för mig. Jag spikade tentorna, läste böckerna en gång och tentapluggade bara någon timme.

Fortfarande såg jag mig inte som särbegåvad utan mer som en duktig student. Av olika anledningar mellan två jobb fick jag möjlighet att göra ett antagningsprov till en konsultkurs via Arbetsförmedlingen. Det var en hel del olika begåvningsstest man skulle göra. Jag fick i efterhand reda på att alla testledarna utom en var helt säkra på att jag fuskat för jag hade skyhöga resultat på allt. Denne hade en del kunskap om särbegåvning och drev igenom att jag skulle göra ytterligare ett test för att kontrollera min begåvning. Jag fick därför skriva ett normerande IQ-prov. På det fick jag 180 (samma skala som Mensa använder). Huruvida resultatet är relevant och sant eller ej låter jag vara osagt men då förstod jag att jag sannolikt är smartare än genomsnittet. När jag var 33 år och glidit in på mitt nuvarande yrkesområde, säkerhetsarkitektur, gjorde jag provet till Mensa och fick ”135 eller mer”. I två dagar nere i Paris fylldes min hjärna av klickande ljud. Det var ljudet av allting som föll på plats. Jag hade då två små barn, en pojke och en flicka. Om de också blev särbegåvade skulle de få en bättre skolgång än jag fick.

Sedan jag förstätt vad särbegåvning är har jag valt att helt och fullt acceptera och leva på övre gränsen av min förmåga. Jag försöker hela tiden utmana mig själv till att göra mer komplicerade arbetsuppgifter, hitta ännu bättre lösningar och se saker på sätt som jag inte gjort innan. Jag är väldigt nyfiken på hjärnan och vad den kan göra. Förutom mitt jobb, där jag nu har en internationell karriär och känner att jag kan gå hur långt som helst, så använder jag

all ledig tid till att fördjupa mig i nya områden. Jag låter aldrig min hjärna gå på tomgång utan läser lika gärna om endokrina systemet som kvantmekanik som informationssäkerhet. Det är också med ett stort mått av stolthet som jag håller föreläsningar inför stora grupper av människor. Den lille missanpassade, stammande och halvblinde pojken är ett minne blott och istället är jag en framgångsrik man som drivs av nyfikenhet. Jag har ett talesätt jag lever efter: ”Skall du bli riktigt duktig på informationssäkerhet måste du kunna allt om allt. Jag jobbar på det!”

Jespers dotters historia

Pappa brukar berätta att jag var väldigt klipsk och snabb som barn. Idag är jag 12 år och särbegåvad. Jag lärde mig att läsa tidigt men har aldrig upplevt att jag skulle vara speciellt smart. Kanske beror det på att alla i familjen är särbegåvade. Pappa är det öppret och aktivt, mamma är jättesmart men tror inte riktigt på att hon är det och min lillebror är också jättesmart. Men jag och pappa är smartast. :)

När jag gick i tredje klass började min pappa prata om att jag alltid verkade ha det så lätt i skolan. Han hade alltid hjälpt mig att fokusera på att alltid göra skolarbetet rätt. Alla läxor skulle göras rätt och bra, fast de var så väldigt lätta. ”Gör du det rätt nu så blir allt lättare sedan, då hinner vi läsa mer i pappas böcker sedan.” Pappas böcker var allt från relativitetsteorin till hjärnans uppbyggnad. De var mycket roligare än ”Max potta”.

Jag hade lite stökigt med en engelsklä-

rare eftersom jag pratar flytande engelska. Språk har alltid varit min grej. Hon lät mig inte läsa på egen hand i skolan utan jag skulle tvingas att sitta med i klassrummet och lyssna när de andra tragglade glosor. Jag pratade med pappa om detta och då träffade han min lärare och så diskuterade han särbegåvning. Det var då som jag själv insåg att jag var mycket smartare än mina klasskamrater.

Idag har han och jag en ständig dialog om allting. Eftersom mamma och pappa skiljt sig tillbringar jag tiden 50/50. För att komma till skolan måste pappa köra mig 45 min. Under den tiden i bilen så diskuterar vi allt möjligt. När vi läste om atomer i skolan pratade vi om kvarkar, Bohrs atommodell och kvantfysik. När vi läste om fotosyntesen i skolan pratade vi om genetik, cellens funktion och mitokondrier.

Av alla människor jag känner är det min lillebror och en kompis till mig som jag uppskattar mest att vara med. När jag umgås med klasskamraterna så förutsäger jag vad de kommer att säga. ”Om de resonerar så kommer de att säga så och då skall jag säga så här och då kommer de...” och så vidare. Det är aldrig någon utmaning. Min lillebror och min kompis däremot är jätteroliga. Vi avslutar varandras meningar, vi tänker lika fort och vi skapar fantastiska saker i MineCraft.

Ibland berättar pappa om hur det var att vara särbegåvad utan att veta om det. Jag är själv glad att fått reda på det tidigt. Jag har ibland känt mig konstig men jag har förstått att det beror på

tema

att jag helt enkelt tänker snabbare än de flesta. När pappa förklarade vad det innebär att vara särbegåvad och hur man då kan känna sig i samspelet med andra förstod jag varför jag har lite svårt att bli intresserad av nya människor. De flesta har inget intressant att säga. Sedan pappa började att ägna sig åt Filurum har jag lärt känna lite fler ungdomar som är som jag. Det är jätte-

kul att få prata med andra som faktiskt är som jag, där jag kan få känna mig normal.

Pappa har aldrig styrt mig vad jag skall bli utan alltid hjälpt mig att fördjupa mig när jag varit intresserad av något. De sista åren är det veterinär som jag vill bli, fast kan jag inte bli det får jag väl bli läkare istället.

FILURUMGRUPPERNA – stöd för föräldrar till särbegåvade barn

Grupper för erfarenhetsutbyte på Facebook.

År 2009 startades en sluten grupp på facebook för föräldrar med särbegåvade barn. Villkoret för att bli med i gruppen var att man hade haft någon kontakt med Anita Kullander där hon via föräldrarnas beskrivning kunde anta att barnet var särbegåvat.

Det finns tre slutna grupper på facebook:

Filurum Föräldrar med 525 deltagare uppdelade i tre regioner

Filurum Young med 90 deltagare

Filurum Pedagog med 45 deltagare

Övrig verksamhet

Sedan två somrar anordnas även en lägervecka för familjerna, kopplat med öppna föreläsningar för allmänheten. Nästa lägervecka blir 13-19 juni 2014.

Föräldrar ordnar familjeträffar i olika delar av landet. Tonåringarna har egna Fikaträffar.

Filurum har 12 "konsulter" (erfarna föräldrar) som pratar med och lägger till nya föräldrar.

Föräldrarna bildar undergrupper som sammanställer olika dokument och uppvak- tar politikerna både på riks- som regional nivå.

Filurum är ingen formell förening med en styrelse, utan all verksamhet sker ideellt och bygger på var och ens initiativ.

Kontaktperson: Anita Kullander, leg. Psykolog, Grundare av Filurumgrupperna

Filurum kontaktas via mail: filurum@bredband.net

Öppen informationssida på facebook <https://www.facebook.com/filurum>

hemsida: <http://www.filurum.se>